

Daniel Stern, hans teorier og deres betydning for musikterapi

Niels Hannibal

Kandidat i musikterapi, Ph.d., lektor ved Aalborg Universitet og Musikterapi-klinikken på Aalborg Psykiatriske Sygehus. Desuden co-studieleder for Musikterapiuddannelsen på Aalborg Universitet. Mail: Hannibal@hum.aau.dk

Resumé: Artiklen tager udgangspunkt i mødet med Daniel Stern som forsker og formidler. Derefter præsenteres nogle af hans teorier og begreber, set ud fra tre af hans hovedværker: *Barnets interpersonelle univers* (1991), *Moderskabskonstellationen* (1997) og *Det nuværende øjeblik* (2004). Disse værkers relevans for musikterapi berøres. Videre belyses betydningen af Sterns arbejder for musikterapiteori ved at gennemgå hvilken musikterapi-litteratur, der anvender/inddrager Stern som kilde. Som afslutning gives eksempler på anvendelse af Sterns begreber i forhold til musikterapi i klinisk praksis i psykiatrisk regi.

Indledning

Jeg er af redaktionen af dette tidsskrift blevet bedt om at skrive en artikel om Daniel Stern¹ og om den betydning, som hans person, tanker og teorier har haft for musikterapi. Jeg hilser denne opgave velkommen: Jeg har haft et stort personligt udbytte af såvel at opleve ham i forskningssammenhæng som af at studere hans teoretiske publikationer.

Jeg vil i denne artikel vælge at løse opgaven ved indledningsvis at beskrive Sterns vigtigste publikationer og begreber for derefter at inddrage eksempler på musikterapiforskning, der inddrager Stern. Jeg vil i forlængelse heraf se på, hvordan og hvor meget Stern er blevet anvendt i publikationer inden for musikterapiforskning og -litteratur generelt. Afslutningsvis vil jeg i korte træk beskrive, hvorledes jeg selv har anvendt og anvender hans tanker i mit kliniske arbejde inden for psykiatrien.

Stern som formidler

Men allerførst vil jeg kort beskrive mit indtryk af manden, som jeg har mødt ham i faglige sammenhænge:

Første gang jeg hørte Stern tale, var i 1995 i forbindelse med en endagskonference på Herlev Sygehus i København. Han var allerede på det tidspunkt kendt for sit måske vigtigste arbejde "Barnets Interpersonelle Univers" (1991), og han var aktuelt i færd med at udgive bogen "Moderskabskonstellationen" (1997). Stern stod i et kæmpe auditorium. Han forklarede og fortalte om sine teorier på en måde, så de på samme tid syntes forståelige og uhyre komplekse: Han formidlede en lang strøm af tanker og ideer - det nærmest flød ud af ham. Jeg oplevede Stern som overbevisende uden at være agiterende. Samme oplevelse havde jeg, da han holdt sit keynote-foredrag på Verdenskongressen for Musikterapi i Hamburg i 1996.

¹Daniel N. Stern, (f. 1934), M.D., er æresprofessor i psykologi på Geneve Universitet i Svejs, og er lektor i psykiatri på Cornell Medical School. Hans e-mail adresse er: danstern@iprolink.ch.

I 1996 deltog Stern på et forskerseminar for musikterapeuter på Gammel Vrå Slot. Her fik jeg mulighed for at præsentere mine tanker for ham i forbindelse med mit ph.d.-projekt. Jeg oplevede det selvfølgelig som meget specielt at skulle holde oplæg for "mesteren". Ved denne lejlighed lærte Stern mig noget om, hvor vigtigt det er at lade andre arbejde videre med ens tanker i stedet for at kræve ejerskab og eneret på, hvordan, det man har skrevet, udlægges: Stern var mere interesseret i at hjælpe mig med mit projekt end i at forsvare og forklare sine egne tanker og ideer. Han bemærkede, at han blev i tvivl om, hvad det var, jeg brændte for i min forskning, og fortalte følgende anekdote:

En meget dygtig bankrøver ved navn Jack drev politiet til vanvid. Da de endelig fangede ham, blev han spurgt: "Jack, hvorfor røver du alle disse banker". Hertil svarede Jack: "Fordi det er der, pengene er!". Historien gav på det tidspunkt vældig meget mening for mig: Jeg blev opmærksom på nødvendigheden i at søge derhen, "hvor pengene er", hvis ikke man skal gå død i sin forskning. Hvis ikke man har det sjovt, hvis ikke forskningen opleves som væsentlig, hvorfor så lave den?

Ovenstående beskriver mit indtryk af Sterns dynamiske måde at forholde sig til viden og forskning på. Hans tilgang til teori er offensiv og åben frem for at være defensiv og protektionistisk. Som et andet eksempel på hans dynamiske tænkemåde kan nævnes hans revision af sin gennembruds-teori "Barnets Interpersonelle Univers" (1991). I den første udgave af bogen fremlægger

Stern sin teori om selvets udvikling. Han argumenterer blandt andet for, at selvfor-nemmelser udvikles successivt, dvs. lag på lag og i en given rækkefølge. Denne tese stilles siden i tvivl af bl.a. Colwin Trewarthen, der argumenterer for muligheden for, at intersubjektivitet er til stede allerede fra fødslen. Stern modtager følgende kritikken og tager konsekvensen af den: I den reviderede udgave af bogen er det successive syn delvis revideret.

Dette dynamiske forhold til teorier og koncepter synes at være Sterns kendetegn. Der findes en række eksempler på, hvordan han fortløbende reviderer og videreudvikler sine egne teorier og begreber. Aktuelle eksempler på dette optræder i hans nyeste bog "Det nuværende øjeblik" (2004), hvor begreber som 'vitalitets-affekter' og 'protonarrative enheder' revideres og udvikles. Denne dynamiske tilgang kan komplicere anvendelsen og forståelsen af Sterns teorier, og kræver klare henvisninger til hvilke definitioner man benytter.

Sterns teorier og begreber

I 1985 udgiver Stern "The Interpersonal World of the Infant", der oversættes til dansk "Barnets interpersonelle univers" i 1991. Bogen udgør en milepæl i udviklingspsykologisk og psykoanalytisk teori-dannelse:

Stern formår at opstille et sammenhængende syn på dannelsen af barnets selvfor-nemmelse, der integrerer den nyeste empiriske forskning med et analytisk udviklings-syn. Han flytter det teoretiske syn på barnets psykiske udvikling fra fokus på 'det indre' til et fokus på 'det interaktionelle'. Kvaliteten af interaktionen mellem barnet og dets omgivelser bliver afgørende for udviklingen af barnets selvfor-nemmelse og relationsmåde. Dette skift indeholder også en kritik af den klassisk analytiske og ob-

jektrelationsteoretiske udviklingsforståelse. (Se Stern 1991, kap. 10).

Stern introducerer på baggrund heraf et nyt udviklingspsykologisk syn på spædbarnet: central er hans hypotese om, at spædbarnet er i stand til at realitetsteste. Denne hypotese står i modsætning til den traditionelle udviklingspsykologiske opfattelse af spædbarnet som primært styret af det ubevidste.

Ud fra min vurdering, er nogle af de vigtigste begreber, som Stern præsenterer i "Barnets interpersonelle univers" følgende: 'præverbalitet', 'relationsdomæner', 'vitalitetsaffekter', 'RIG'er' (repræsentationer af interaktioner, der er blevet generaliseret), 'selvfornemmelser' ('gryende selv', 'kerne-selv', 'subjektivt selv' og 'verbalt selv'), 'implicit og eksplicit viden', 'affektiv afstemning' og 'selv-med-anden og selv-og-anden'.

Det ligger uden for denne artikels rammer at gå i dybden med disse begreber. Jeg henviser i stedet til min ph.d.-afhandling, der kan hentes som pdf-fil på følgende adresse:

<http://www.hum.aau.dk/~hannibal/>.

Se kapitel 3-5.

Stern argumenterer desuden for, at leveoplevelser (experiences) er grundlaget for de ikke-bevidste (implicitte) relationelle mønstre, som barnet danner. Disse mønstre vedrører måder at have det med sig selv og andre på og spiller ind på alt fra regulering af det indre følelsesliv til oplevelsen af at dele indre oplevelser med andre.

Som noget nyt afskriver Stern Freuds fasetænkning (den orale, genitale, falliske og ødipale fase), og fokuserer i stedet for på barnets udvikling af sin selvfornemmelse og dertil knyttede relationsdomæner. Stern argumenterer for, hvorledes disse selvfornemmelser og deres relationsdomæner fortsætter med at være aktive livet igennem. Hvert relationsdomæne er kendetegnet ved

sin specifikke måde at interagere med andre på. Her kommer det successive ind i billedet. I stedet for faser udvikles selvfornemmelserne succesivt, som lag på lag. Og derfor er de præverbale selvfornemmelser aktive hele livet. De tilhører dog det implicitte bevidsthedsområde og er derfor uden for bevidstheden.

Stern tydeliggør ligeledes, hvad der sker med den præverbale bevidsthed og oplevelsmåde, når barnet tilegner sig sprog. Sproget medfører nye kommunikative muligheder, så som at skabe fællesmening, fælles betydningsdannelse, og muligheden for at skabe en historie om sit eget liv. Men det er et tvægget sværd. "Det driver også en kile ind imellem to samtidige former for interpersonel oplevelse: som den leves, og som den repræsenteres verbalt" (ibid. s. 171). De præverbale relationsdomæner bliver mere eller mindre utilgængelige eller implicitte. Sproget har en tendens til at blive opfattet som det virkelige, mens andre typer oplevelser fremmedgøres. Der er tale om et split. Stern skriver videre: "Det (sproget) flytter også relateringen ind på det upersonlige og abstrakte niveau, som ligger implicit i sproget, dvs. bort fra det personlige og spontane niveau, som karakteriserer de andre relateringsområder" (ibid. s. 171). Forløber denne udvikling ikke ordentligt, er konsekvenser for den personlige udvikling omfattende og der er risiko for udvikling af et ikke-integreret selv i større eller mindre grad.

Ligeledes opstiller Stern en vigtig tese om hvad der organiserer vores erfaringsdannelse. Han taler om vitalitetsaffekternes betydning for dannelsen af indre repræsentationer. Det er intensiteten i de handlinger og tilstande, som barnet oplever, der er afgørende. For eksempel oplevelsen af at blive løftet, spise, lege osv. Den måde, noget sker på: hvordan, hvor meget eller hvor lidt, no-

get foregår. Disse levede oplevelser bliver til generaliserede repræsentationer for måder at have det med andre på, og måden at beskrive denne proces er ny. Den hedonistiske² tone har også betydning i denne proces, men tillægges ikke samme motiverende betydning (lyst/ulyst) som tidligere.

Disse teorier giver mulighed for at beskrive ikke-sproglig interaktion og således for at beskrive processer i musikalsk sammenhæng. Jeg anvendte Sterns præverbale begreber til at undersøge og beskrive musikalsk interaktion i mit ph.d.-projekt (Hannibal 2001), og Ulla Holck anvendte Stern i sit ph.d.-projekt om interaktion i 'Kommunikalsk' samspil i musikterapi (Holck, 2002). Begreber som affektiv afstemning, der beskriver, hvordan barnet udvikler en intersubjektiv viden om at dele følelser, er ligeledes hyppigt anvendt i musikterapisammenhænge.

I 1995 udgav Stern "The Motherhood Constellation" oversat til dansk i 1997, hvor han dels udvikler en teori om det at blive mor, og dels beskriver terapeutisk behandling med mødre og børn. Stern gør det tydeligt, at når en kvinde bliver gravid, ændres hendes psyke fundamentalt. Dette er en naturlig proces, som påvirker den terapeutiske dagsorden og ændre fokus for terapiens temaer. Stern videreudvikler i denne bog tanker fra "Barnets Interpersonelle Univers" specielt i forhold til, hvordan barnet udvikler sine indre repræsentationer. Han introducerer bl.a. begrebet 'proto-narrative enheder', der beskriver, hvorledes de affektive følelsesformer - hvor meget og hvor lidt noget foregår - bliver til skemaer for, hvordan 'vi-er-med-andre'. Han anvender ordet narrativ, fordi der er tale om en slags fortælling - men det er en sprogløs fortælling, hvorfor den benævnes som proto-narrativ.

De virkelige episoder, der ligger til grund for barnets selvoplevelse og dannelse af indre repræsentationer, er dagligdagens små 'historiske' forløb. F.eks. historien om at mærke følelsen sult, give udtryk for denne følelse, derefter få noget at spise og eventuelt falde i søvn efterfølgende. Her er såvel et plot som en dramatisk spændingslinje. Det er disse elementer, der ifølge Stern er grundlaget for vores måde at organisere oplevelser i erfaringer på. Et barns første år beriges af utallige af sådanne proto-narrativer. Det er ifølge Stern ud fra disse, at barnets evne til at regulere egne følelser, opleve sig selv og dele denne oplevelse med andre på udvikles (Ibid, s.117).

For terapeuter der har mødre og mødre med børn i behandling, er bogen meget relevant. Som før nævnt beskriver han psykiske forandringer hos den gravide kvinde og han beskriver ligeledes på hvilke forskellige måder, man kan arbejde terapeutisk med denne proces. Han anskuer terapien som et system, man kan komme ind i ad forskellige veje. Man kan for eksempel arbejde med moderens repræsentationer af sin mor (den dynamiske tilgang), man kan arbejde med 'systemet' (for eksempel mor-barn eller mor-barn-terapeut), som det optræder i det terapeutiske rum eller man kan arbejde med terapeut-klient-relationen. Bl.a. Gro Trondalen inddrager Stern i sin ph.d.-afhandling til analyse og beskrivelse af signifikante øjeblikke i musikterapi (Trondalen, 2004).

I 2004 udkom den foreløbigt seneste bog fra Stern "Det nuværende øjeblik" (2004), oprindeligt: "The Present Moment in Psychotherapy and Everyday Life", som er oversat til dansk i 2004. Bogen anmeldes andetsteds i dette blad, ligesom indholdet beskrives nærmere i interviewet med Stern, som også bringes i dette blad. Bogen er et kon-

²Hedonistisk: lyststyret

glomerat af de tanker om psykoterapi, som Stern allerede talte om på Gl. Vrå Slot i 1996. Stern fortalte ved denne lejlighed om en arbejdsgruppe, kaldet CPSG³, der har diskuteret spørgsmål som: "Hvad er patienters vigtigste oplevelse i psykoterapi? Hvad er det, de husker som betydningsfuldt?". Gruppen kom frem til, at det ofte ikke er 'den rigtige tolkning', som folk husker, men derimod ofte situationer, hvor terapeuten og klienten træder ud af rollerne og erfarer en form for autentisk møde.

På baggrund af disse tanker er arbejdsgruppen CPSG nået frem til en model, der omhandler ikke-fortolkelige dele af en terapeutisk proces (Stern et al. 1998). Stern beskriver i 1996 disse som bestående af to lag i relationen:

- a) det eksplicite lag, eller det interpersonelle lag der indeholder 'det, vi taler om'
- b) det implicite lag, eller det intersubjektive lag, der indeholder måder, vi taler om det på, og som samtidigt har karakter af en forhandling om, hvad der kan deles

Sterns seneste bog "Det nuværende øjeblik" (2004) indeholder en omfattende beskrivelse af, hvad et 'nu' er, hvordan det opstår, struktureres osv. og ikke mindst hvilken betydning det har for forståelsen af terapeutiske processer. Stern er optaget af forskellen mellem at opleve noget og så tale om det oplevede. I hans terminologi er verbalisering identisk med at tale om noget der er sket, og som i den forstand er distanceret i forhold til den oprindelige oplevelse.

I "Det nuværende øjeblik" arbejder Stern videre med sine begreber. Ikke mindst

betydningen af vitalitetsaffekter tydeliggøres: vitalitetsaffekter beskrives som grundstenen til forståelsen af et øjebliks temporale dynamik. Prøv at forstille dig, at du ser på et fyrværkeri. Denne oplevelse og dette øjeblik har en temporal dynamik, der (ofte) vil være af stigende intensitet mens raketten stiger indtil et klimaks, hvor den springer i luften og så afsluttes af 'afspænding'. Dette er et eksempel på den affektive dynamik af et øjeblik; det har en narrativ struktur som indeholder vitale affektive skift. Alle øjeblikke indeholder en sådan affektiv dynamik. Nogle er vigtige, andre har mindre betydning.

Samlet kan siges, at bogen giver et forfriskende nyt syn på den terapeutiske proces og sætter fokus på alt der sker 'mellem linjerne'. Jeg finder, at Sterns tankegange på mange måder er relevante for musikterapi, da musikalsk interaktion meningsfuldt kan oversættes til det begrebsapparat, som foldes ud. Meget af det, der aktiveres i musikken, er netop implicit viden. Noget vi ikke tænker over, mens vi gør det, men bare gør. Ligeledes kan musik i en musikterapeutisk kontekst meningsfuldt beskrives som affektive konturer med en narrativ struktur; her fortælles noget om relationen og om måden at være sammen på i musikken, som indeholder forskellige grader af intensitet og vitale affektive skift.

Endeligt styrkes argumentet for at lade disse processer forblive tavse, i hvert tilfælde et stykke tid. Det er i følge Stern ikke altid nødvendigt eller hensigtsmæssigt at verbalisere hændelser i verbal terapi (Stern, 2004). En tese jeg mener også gælder for musikterapi i psykiatrien. Min egen erfaring

³The Boston Change Process Study Group (CPSG), nævnt i alfabetisk rækkefølge: Nadia Bruschweiler-Stern, Alexandra M. Harrison, Karlen Lyons-Ruth, Alexander C. Morgan, Jeremy P. Nahum, Louis W. Sander, Daniel N. Stern og Edward Z. Tronick. Se bl.a. Stern et al (1998)

fra psykiatrien er, at verbalisering kan synes mindre nødvendig, når klienten er blevet kendt med musikkens terapeutiske virkemåde, mens klienter, der ikke kender eller erkender de musikalske processer som terapeutiske, behøver verbalisering for at få mening ud af disse.

Jeg mener, at Stern i kraft af sine publikationer har bidraget væsentligt til musikterapiteorien. Kortlægningen af det præverbale interaktionsfelt og den præverbale oplevelsmåde samt integrationen af disse teorier i psykoterapeutisk praksis har stor værdi for vores måde at beskrive og forstå musikterapeutiske processer på. Dette måske især inden for det psykiatriske område, børne- og udviklingsområdet samt for al musikterapi med øvrige klientgrupper, hvor fokus er rettet mod primære relationskompetencer og den grundlæggende relationelle dynamik.

Anvendelse af Stern inden for musikterapilitteraturen

Stern har allerede, som jeg har nævnt det i ovenstående, været anvendt flittigt inden for musikterapiforskningen. Nogle afhandlinger anvender hans teorier som primære fortolkningskontekster (Hannibal, 2001; Holck, 2002, Trondalen, 2004), andre inddrager hans teorier mere sekundært eller kommenterende (Moe, 2001; Elefant, 2002; Gerred, 2004; de Backer, 2004). Forskningsområderne dækker psykiatri (Hannibal, 2001; Moe 2001; de Backer, 2004 og Trondalen, 2004) og børn med betydelige funktionsnedsættelser (Holck, 2002; Ele-

fant, 2002) samt musikterapiteori (Gerred, 2004).

Sterns teorier ses også anvendt i andre udgivelser om musikterapi: Her skal kort nævnes Pavlicevic (1997), der som den første inddrager Stern og indplacerer hans teorier i en musikterapeutisk kontekst, ligesom Bonde et al. (2001) gør det.

Stern ses i det hele taget hyppigt anvendt som reference i en række andre bogudgivelser i de senere år (Butterton (2004); Rolvsjord (2002); Davies et al. (2002); Stige, (2002), Hadley, (2003); Wallin et al. (2000)), ligesom der refereres til ham i diverse tidsskriftsartikler om musikterapi (Erkkilä (1997), Hannibal (1999), Irgens-Møller og Bjerg, 2004, Kennair (2000), Lehtonen, (1994), Rolvsjord (1998), Schögler (1998) Wrangsjö (1994)).

Det samlede indtryk er, at en lang række musikterapeuter opfatter Sterns begreber og teorier som berigende og vedkommende for musikterapiteorien. Der er dog også kritiske røster: Leif Edward Ottesen Kennair er, som den første og eneste jeg foreløbig er stødt på, grundlæggende kritisk indstillet over for Stern og generelt i forhold til den dynamiske teori og tænkemåde. Kennair mener blandt andet, at der er manglende videnskabelig evidens for Sterns teorier. Ønsker man at fordybe sig i Kennairs overvejelser, vil jeg henvise til diskussionsforum på Nordic Journal of Music Therapy's hjemmeside (<http://www.hisf.no/njmt/index.ssi>).

Min anvendelse af Stern i klinisk praksis inden for psykiatrien præsenteret som casevignetter

Kerneselv og subjektivt selv i musikterapi

En kvinde henvises til musikterapi, da hun ikke formår at arbejde i verbalterapi på grund af ordmobiliseringsbesvær. Hun har en diagnose som personlighedsforstyrret af affektiv ustabil type. Hun har en meget lav selvfølelse og vender alle frustrationer i mod sig selv. Dette udløser ofte selvskadende adfærd.

Da jeg møder hende bliver jeg hurtigt konfronteret med, at når jeg søger kontakt og henvender mig til hende, bliver hun usikker på sig selv, kan derfor ikke formulere sig og havner i frustration og en stor følelse af utilstrækkelighed. Dette sker også i musikken. Hun gør sig umage for at samarbejde, men er meget selvkritisk. Situationen synes noget fastlåst.

Det er tydeligt at hun har grundlæggende problemer med intersubjektivitet. At udtrykke og dele noget, er næsten umuligt for hende. Til gengæld synes hun i kontakt med sine egne indre fornemmelser (kerneselvet). Dette kan også høres i musikken. Hendes musikalske udtryk indeholder genkendelige invariante strukturer, så som melodilinjer og antydning af puls. Til gengæld er det næsten umuligt for hende at være aktiv i det intersubjektive område. Hun deltager ikke aktivt i forhandlingen om hvordan musikken skal lyde og dermed ikke i hvad der kan deles i mellem os. Hendes måde at være på i den musikalske relation er påvirket af hendes negative forventninger til måden andre vil møde hende på. Dette foregår implicit. Hvis jeg er dynamisk meget svag og laver en musikalsk ramme, kan hun holde fokus på sig selv, men så snart jeg bliver det mindste tydelig spejler hun mig, og mister sit fokus på sit eget udtryk. Dette medfører frustration, da det viser sig, at hun er angst for ikke at være god nok, og derfor tror at hun er uegnet til musikterapi. Det er tydeligt at her er tale om overføringsmateriale, og musikken bliver i udgangspunktet udstillingsvindue for disse konflikter. Ud fra dette perspektiv bliver det tydeligt, at når hun skal i kontakt med sig selv og jeg fungerer som en regulerende anden (selv og anden), er det mindre konfliktfyldt end når hun arbejder med kontakt og intersubjektiv udveksling. Musikkens terapeutiske funktion er i starten af forløbet at fungere som et sted, hvor hun kan undersøge og udtrykke sit indre, uden at skulle have fokus på den anden. Dette er selvsagt svært for hende, men det lykkedes for hende efterhånden. Langsomt opbygges en alliance og der udvikles en nye relation med nye repræsentationer, hvor hun ikke

forventer kritik og tør mærke sig selv. Mod slutningen af forløbet er hendes evne til intersubjektiv forhandling af relationen i og uden for musikken blevet markant ændret. Hun kan skifte mellem fokus på sig selv og på interaktion. Hun overvældes ikke af negative tanker og følelser når det 'ikke lyder godt', og ikke mindst synes denne nye fleksibilitet at blive båret over i hendes verbale udtryk. Hun bliver mere talende, og hun begynder at reflektere mere nuanceret.

Sterns begreber om kerneselv og intersubjektivt selv anvendes her dels som en måde at forstå hendes manglende relationelle kompetence og dels til at differentiere mellem ressource og konfliktområder⁴

⁴For yderligere information henviser jeg til min ph.d. afhandling, der kan hentes på nettet på følgende adresse: <http://www.hum.aau.dk/~hannibal/>.

“Det Nuværende Øjeblik” som udgangspunkt for beskrivelse af den terapeutiske proces.

En yngre kvinde med borderline personlighedsforstyrrelse kommer til musikterapi og indleder med at sige, at hun egentlig helst ville spille på trommesættet. Hun fortæller med dette, at der er noget hun gerne vil, men hun ved ikke, om hun magter det. Implicit undersøger hun, om jeg vil dele følelsen af 'at tøve' med hende. Hendes passivitet og dependens er en del af hendes almene problemstilling. Hun veksler mellem at føle tryk ved at andre tager over, og føle frustration ved at andre bestemmer. Hun føler sig trukket rundt i manegen. Det vil sige, er jeg styrende, er det behageligt og frustrerende på samme tid. Vælger jeg omvendt at overlade for meget plads til hende, er der mulighed for, at hun oplever at jeg ikke møder hende i følelsen, og ikke hjælper hende. Dette vil medføre oplevelsen af afvisning. Jeg har flere muligheder: Jeg kan vælge at fokusere på hendes ønske om at spille trommer, eller jeg kan vælge at fokusere og give plads til hendes tøven.

Jeg vælger det sidste, da jeg opfatter hendes tøven, som den følelse hun er mest i kontakt med. Jeg ønsker at kommunikere til hende, at det er okay at tøve og at jeg ikke har ambitioner på hendes vegne. Men jeg vil også gerne anerkende hendes initiativ, og spørger derfor, hvad der kan ske hvis hun spiller på trommerne. Hun responderer ved at komme i kontakt med præstationsangst. Hun vil gerne spille på trommerne, men det skal være perfekt. Jeg siger til hende: “Det er vanskeligt, at prøve noget man ikke kender, hvis det skal være perfekt

fra starten”. Og hun svarer: “Så har man opgivet på forhånd”. Vi sidder lidt og mærker dette dilemma. Konflikten i hende er tydelig både for hende og mig. For hende er det en præmis at skulle være perfekt og opgivende på samme tid, og jeg ønsker, at anerkende hende som hun er og har det. Jeg vælger at tilbyde hende muligheden for at vælge et andet instrument, men hun kan ikke vælge. Situationen synes uløselig. Jeg vælger at tage initiativet og foreslår en spilleregulering, der er meget overskuelig. Jeg gør det ud fra den overbevisning, at arbejdet med hendes angst for at være synlig og aktiv er for konfronterende lige nu. Dette kan være en modoverføring, og hun får ‘manipuleret’ sig ind i rollen som den hjælpeløse. Jeg foreslår, at vi hver vælger en klangskål. Dette kan hun gøre. Derefter skal vi skiftes til at spille en tone ad gangen. Vi spiller. Derefter to toner og til slut fri improvisation. Hun oplever det som trygt og synes hun slipper sig selv løs. I samme session prøver hun andre instrumenter, men det er først i næste session, at hun har mod til at spille på trommerne.

Forløbet beskriver vigtigheden af, at være opmærksom på de temaer der slås an i en terapeutisk samtale. Sterns tanker om det nuværende øjeblik er i mine øjne en hjælp til at få dette fokus tydeligere frem. Havde jeg valgt en mere klassisk forholdemåde, og tolket hendes overføring, forsvar eller modstand, havde jeg også signaleret en implicit afvisning af den følelse hun bragte ind i rummet. For at udvide det intersubjektive felt mellem klienten og terapeuten er det vigtigt, at kunne følge denne proces og de veje den følger.

Som afslutning på denne komprimerede gennemgang af Sterns arbejde og anvendelighed for musikterapi vil jeg nævne en lille detalje, som jeg synes er meget vigtig. Inspireret af Sterns tanker om øjeblikke og subtile processer har jeg lært værdien af at tie stille. Især når jeg i en terapi bliver forvirret og ikke aner, hvad der foregår. Forvirring er ifølge Stern et tegn på, at noget nyt sker i relationen. Patienten bevæger sig ind på et område, gør noget anderledes, som jeg og han/hun ikke kender. Hvis jeg tillader denne forvirring, og ikke søger at gøre ‘noget’ for at fjerne den, så giver jeg plads til en mulig ny intersubjektiv dimension i relationen. Jeg har erfaret, at jeg også kan være for ‘talende’ i musikken, som beskrevet i ek-

semplet ovenfor. Det er essentielt for mig, at de relationelle processer, som udspiller sig i terapi, måske har forskelligt udtryk alt efter medie, men i bund og grund er identiske, hvad enten de forløber i samtale eller musik.

Jeg har med denne artikel, søgt at give et lille indblik i Sterns omfattende arbejde og dets relevans for musikterapi. Der er mange emner og diskussioner, jeg ikke har berørt. Jeg kan kun henvise til egne og andres arbejder og til læsning af Sterns egne udgivelser. Jeg håber, at min anvendelse af Sterns teorier og tanker kan inspirere andre musikterapeuter til også at tilegne sig og anvende disse i deres kliniske virke som musikterapeuter.

Litteraturliste

- Bonde, L.O. et al. (2001) *Musikterapi: Når ord ikke slår til - en håndbog i musikterapiens teori og praksis i Danmark*. Århus: Forlaget Klim.
- Butterton, M. (2004) *Music and Meaning. Opening Minds in the Caring and Healing Professions*. Oxford: Radcliffe Medical Press, 168p.
- Davies, A. et al. (2002) *Music Therapy and Group Work. Sound Company*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- de Backer, J. (2004) *Music and Psychosis- the transition from sensorial play to musical form by psychotic patients in a music therapeutic process*. Ph.d. afhandling fra den internationale forskerskole i Musikterapi, Aalborg Universitet.
- Elefant, C. (2002) *Enhancing Communication in Girls with Rett Syndrome through Songs in Music Therapy*. Ph.d. afhandling fra den internationale forskerskole i Musikterapi, Aalborg Universitet.
- Erkkilä, J. (1997) Musical Improvisation and Drawings as Tools in the Music Therapy of Children. *Nordic Journal of Music Therapy*, 6(2), pp. 112-120.
- Garred, R. (2004) *An Inquiry into the Role of Music and of Words in Creative Music Therapy*. Ph.d. afhandling fra den internationale forskerskole i Musikterapi, Aalborg Universitet.
- Hadley, S. (Ed.) (2003) *Psychodynamic Music Therapy - Case Studies*. Gilsum, NH: Barcelona Publishers.
- Hannibal, N. (1999) The Client's Potential for Therapeutic Insight Assessed through the Ability to Reflect Verbally and Musically. *Nordic Journal of Music Therapy*, vol. 8(1). pp. 36-46
- Hannibal, N. (2001) *Præverbal overføring i musikterapi - kvalitativ undersøgelse af overføringsprocesser i den musikalske interaktion*. Ph.d. afhandling fra Institut for Musik og Musikterapi, Aalborg Universitet.
- Holck, U. (2002) *'Kommunikalsk' sammenspil i musikterapi. Kvalitative videoanalyser af musikalske og gestiske interaktioner med børn med betydelige funktionsnedsettelser, herunder børn med autisme*. Ph.d. afhandling fra Institut for Musik og Musikterapi, Aalborg Universitet.
- Irgens-Møller, I. & Bjerg, M. (2004) Positiv relationserfaring for børn i musikterapi. *Dansk Musikterapi*, 1 (4), s. 4 - 14.
- Kennair, L.E.O. (2000) Developing Minds for Pathology and Musicality. The role of theory of development of personality and pathology in clinical thinking illustrated by the effect of taking an evolutionary perspective. *Nordic Journal of Music Therapy*, 9(1), pp 26-37.
- Lehtonen, K. (1994) Is Music an Archaic Form of Thinking? *Nordic Journal of Music Therapy*, 3(1), pp 3-12.
- Moe, T. (2001) *Restituerende faktorer i gruppeterapi med psykiatriske patienter - baseret på en modifikation af Guided Imagery and Music (GIM)*. Ph.d. afhandling fra Institut for Musik og Musikterapi, Aalborg Universitet.
- Pavlicevic, M. (1997) *Music therapy in context*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Rolvjord, R. (1998) Another Story about Edward. *Nordic Journal of Music Therapy*, 7(2), pp 113-120.
- Rolvjord, R. (2002) *Når musikken blir språk. Musikalsk kommunikasjon i musikkterapi - et dialektisk perspektiv*. Oslo: Unipub forlag.
- Schögler, B. (1998) Music as a Tool in Communications Research. *Nordic Journal of Music Therapy*, 7(1), pp 40-49.
- Stern, D.N. (1991) *Barnets Interpersonelle Univers*, København: Hans Reitzels Forlag
- Stern, D.N. (1997) *Moderskabskonstellationen*, København: Hans Reitzels Forlag
- Stern, D.N.; Sander, L.W.; Nehum, J.P.; Harrison, A.M.; Lyons-Ruth, K.; Morgan, A.C.;

- Brunschweiler-Stern, N.; Tronick, E.Z. (1998) Non-Interpretive Mechanisms in Psychoanalytic Therapy. *International Journal of Psychoanalysis*, vol. 79. pp. 903-921.
- Stern, D.N. (2004) *Det nåværende øyeblikk i psykoterapi og hverdagsliv*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Stige, B. (2002) *Culture - Centered Music Therapy*. Gilsum, NH: Barcelona Publications. Trondalen, G. (2004). *Klingende re-*
- lasjoner - en musikterapistudie av "signifikante øyeblikk" i musikalsk samspill med unge mennesker med anoreksi*. Ph.d. afhandling, Norges Musikhøgskole.
- Wallin, N.L.; Merker, B. and Brown, S. (Eds.) (2000) *The Origins of Music*. London: A Bradford Book.
- Wrangsjö, B. (1994) När självten möts uppstår musik - Daniel Sterns självteori. *Nordic Journal of Music Therapy*, 3(2), pp. 79-83.

